

PARTICULAE PELASTICAE

P. Krečmer (*Glotta* XXX, 152) prima već tradicionalno shvatanje po kom je Palestina dobila svoje ime od indoevropskih doseljenika Palaista odnosno Filistejaca. Ovi su se kolonisti prebacili iz Epira morskim putem preko Krita u Palestinu najdocnije pod kraj XIII v. st. e., dakle pre početka t. zv. jegejske seobe. Istoričar Fr. Šahermajer, na kojeg se Krečmer poziva, mišljenja je međutim da su upravo ovi Palaisti odigrali vodeću ulogu u toj seobi, neobično važnoj za potonju istoriju balkansko-anadolskog pojasa. Ipak ova sitna razlika u detalju ne može biti od većeg značaja, budući da je jegejska seoba, vršena vodenim i kopnenim putevima pravcem jugoistoka, zahvatila celu oblast od Ponta do Jonskog mora. U tom slučaju doista je teško toliki teret poveriti isključivo Palaistima, koje mi zovemo Pelastima.

Krupnija je druga razlika, koja postoji između starijeg i novijeg Krečmerova shvatanja. Prema njegovu novijem shvatanju Palaisti ne pripadaju ilirskim Indoevropljanima, koji su sad ponovo proglašeni nosiocima halštatske civilizacije, nego njihovim prethodnicima Venetima, koji da su se doselili na Centralni Balkan sredinom II milenija. U vezi sa tim i čuveni ilirski sufiksi *-st* i *-nt* ne mogu se više prema Krečmeru smatrati ni venetskim a kamoli ilirskim. Ti sufiksi, kako on misli, nisu uopšte indoevropski, nego pripadaju starijim stanovnicima evropskog jugoistoka, od kojih su ih preuzela indoevropska plemena, doseljavana tokom II milenija iz oblasti lužičke civilizacije.

Kako je poznato, P. Krečmer je pre 55 g. smestio u tu oblast praindovevropsku postojbinu i tako oborio učenje svoga učitelja J. Šmita, koji je tu postojbinu tražio upravo u suprotnom kraju, negde u Zakavkazju otprilike u Plinijevoj Palestini koja se inače zove *Arbelitis* ili *Sittacene*. Lingvistička otkrića poslednjih tridesetak godina govore sve više u prilog Šmitove hipoteze, a protiv učenja P. Krečmera, koji svoje pozicije vrlo nerado napušta.

Ipak i on sada dopušta da je bilo doseljenih Indoevropljana i u primorju Istočnog Sredozemlja i to pre jegejske seobe. To mnogo znači. Ovaj glavni pretstavnik nordizma mora sasvim tiho da se vraća učenjima svoga učitelja, iako to otvoreno ne priznaje, podržavajući još uvek svoju germansku tezu i dopunjujući je novom hipotezom (str. 214) po kojoj su pretci Etruraca i Pelazga bili najbliži susedi i rođjaci prvih Indoevropljana. Razume se da traženje praindovevropske postojbine u severnim oblastima, što dalje od toplog Sredozemlja i Anadola, ne vodi

računa o prostoj i poznatoj činjenici, bez koje se danas ni jedan preistoričar ne može pravilno snaći u Evropi kamenog doba. Radi se o pomeranju toplog pojasa prema severu. U lužičkoj oblasti kao neolitskoj postojbini prvih Indoevropljana, kako je shvata P. Krečmer i ostali nordisti, uslovi za život odgovarali su uglavnom današnjim uslovima dalekog severa. Na stranu druga, isto tako važna činjenica da su lingvističke veze Semita i Kavkazaca sa Indoevropljanima i stare i krupne.

Da se vratimo Pelastima odnosno Palaistima. Tu smo na nešto pouzdanijem tlu. Staro ime reke Strimona, zabeleženo u Pseudo-Plutarhovu spisu *De fluviis* koje glasi Παλαιστίνος, odbacuje Krečmer kao nepouzđano. Iako je taj spis sumnjiva porekla, njegov sočinitelj nije imao naročita razloga da izmišlja imena. Dodajmo da je samo ime Στρομών zapravo imenica i da je prema tome ime Παλαιστίνος sasvim umesno, bez obzira na priče u vezi sa tim imenom. Ovaj isti pridev javlja se u Epiru kao i njegova osnova Παλαίστα. Kako je P. Krečmeru izmakla homerska epikleza dodonskog Zeusa u Epiru koja glasi Πελαστικός pored Πελασγικός, nije nikakvo čudo što je pogrešno njegovo tumačenje oblika Παλαίστα, a naročito vezivanje za samo prividno slična venetska obrazovanja. Pojava diftonga u obliku Παλαίστα razumljiva je ispred grupe *-st*, kako to pokazuju mnogi poznati primeri. Povrh toga zabeležili su nam leksikografi, po svoj prilici iz atidografskih izvora varijante Πελάστης i Παλαίστης (V. *Grci i Pelasti* str. 59). Ove nazive poluslobodnih seljaka u Atici povezali su već antički leksikografi sa nazivom Πενέσται u Tesaliji, koji su predstavljali poluslobodno stanovništvo. Njihov dogrčki karakter dokazuje varijanta Μενέσται. Davno je već rečeno da sa imenom ovih dogrčkih stanovnika u Tesaliji treba vezati i ime Ἀπενέσται u Apuliji (Krae, *Die balkanillyrischen geographischen Namen*, 71 i 95). Na drugom od pomenutih mesta daje Krae ilirske paralele za prefiks *a*, kojima dodajem Τυτηνοί, Ἀτιντᾶνες i Ἀκαρνᾶνες pored poznatog radikalnog elementa *καρν-*. Ali ovaj prefiks kao da nije ograničen na ilirski, jer imamo paralele kao *minium*, ἀμίνιον, κόλλυβος, ἀκοιλ(λ)ύβιστον, κάμηλος, ἀκάμαλα itd. (up. slov. *nesit* pored *nejasit* kod Porfirigenita). Zbog raznolikosti upotrebe i geografske rasprostranjenosti ovog prefiksa teško je prihvatiti zaključak P. Krečmera (*Anzeiger AK. Wien* 86, 1949, 191) da ovde imamo posla isključivo sa nekim idiomom Severnozadnog Kavkaza odnosno sa njegovim anadolskim srođnicima, iako je N. Trubeckoj našao za indoevropski nominalni formans *t/n/r* paralele u govorima Severnoistočnog Kavkaza.

Isto se tako ne možemo složiti sa P. Krečmerom u pogledu neindoevropskog porekla sufikslnih elemenata *-st* i *-nt*, koji su dosad smatrani specifično ilirskim. Neindoevropskim, pa prema tome i neilirskim smatra se od ranije element *-mn* i to ne samo od strane P. Krečmera i V. Brandenštajna, nego

i od P. Šantrena (*La formation des noms en grec ancien*, 216), iako ga nalazimo u istoj funkciji kao na dogrčkom Kritu i u staroind. *nimnāh* „donji“ i *πρυμνός* „krajnji“. Tako i sufikse *-st*, *-nt* treba smatrati kolektivnim oblicima sigmatskih i nazalnih osnova (lat. *os ostium* i slov. *teleta*, *тєлєтєнок*) ili kombinacijom pluralskog formansa sa kolektivskim. Iz kolektiva se sekundarno razvila deminutivska služba i značenje pripadnosti. S druge strane element *-st* nalazimo kod apstraktnih imenica u slovenskom i u hetskom (n. pr. *dalugašti*, v. A. Žire *Voc. étym. de la langue hittite*, 62). Hetski primer pokazuje duboku starost ovoga sufiksa, pa su stoga suviše sve ranije kombinacije o njegovoj pojavi u slovenskom (v. V. Vondrak, *Vergleich. slav. Gramm.*, 648). Kolektivska i apstraktna služba ovakvih obrazovanja vidi se u lat. *iuvēnta* i u našem *mladost*.

Ovaj kratak uvod dat je ponajviše stoga da bi se makar donekle uočila neodrživost nemačke teze o Nemačkoj kao najstarijoj postojbini indoevropskih plemena. Tu postojbinu treba tražiti u Smitovu pravcu t. j. u pontsko-anadolskoj oblasti. Na to nas ne upućuje samo sistem brojenja, nego i veze sa semitskim i kavkaskim jezicima, na koje ukazuju stručnjaci od Askolija do Trubeckog. Razume se da se kod ovakva shvatanja i pitanje rekonstrukcije praindоеvropskog jezika mora drukčije postaviti.

Sistem brojanja u indoevropskim jezicima pokazuje dve faze, stariju i mlađu. U mlađoj je izgrađen dekadski princip, dok se starija zasniva na tetradi odnosno na njenom dualu, koji je glasio *odkō* „dvoje 4“. Po tom starijem principu imamo dogrčki oktenij, koji se održao kod ilirskih plemena, a odatle potiče i značenje osmice u našem folkloru. Pored ilirskih minđuša od po 4 koluta i Pitagorine *τετρακτύς*, koja je verovatno tračkog porekla, prema Strabonovu svedočanstvu, imamo u najstarijoj grčkoj kulturnoj poeziji dvostruke horove, osam članova svaki, a da i ne govorimo o važnosti dvostruke osmice u verovanjima starih Etruraca. Od svega toga ostalo je traga i u najstarijoj drami i njenim horovima (up. Plutarhovo *ἐκκαίδεκα*). Nije mi pristupačna Patronijeva rasprava *„Il Teatro Minoico e Mediterraneo precursore del Teatro Greco Classico (Dioniso vol. VI N. S. fasc. 3—4, 1948, Siracusa str. 188)*.

Na kraju ovog uvoda ispravljam još jednom pogrešan navod Vl. Georgijeva, koji kaže da ja dogrčke Indoevropljane zovem naprosto Ilirima. Iliri su po mom mišljenju samo jedna grupa unutar onog velikog kruga dogrčkih Indoevropljana, koje zovem Pelastima sa gore navedenih razloga. Odnos centralno-balkanskih Eneta ili Veneta prema Ilirima i ostalim članovima te grupe, koja nije ni kentumska ni satemska, ne može se odrediti isključivo na osnovu imena jadranskih Veneta kao *Enignus* i *Vesklevesis* i zameničkih oblika *eho*, *meho*, jer je postpozitivna deiksa u kategoriji indoevropskih zamenica obeležena

raznim vrstama guturala. Ali je već sada prilično verovatno da sa tim doklasičnim Indoevropljanima moramo računati ne samo na antičkom Balkanu i Anadolu, nego i na Apeninskom Poluotrvu. U tom smislu treba razumeti sledeće beleške.

Teško je nameriti se na školovana čoveka koji ne bi znao za reč *circus*. Oni sa maturom znaju čak i to da je ta reč latinskog porekla. Ali kada se bolje razmotre etimološki rečnici i gramatički priručnici videće se odmah da stvar nije baš sasvim prosta i jasna. Evo šta čitamo u Valde—Hofmanovu Rečniku (str. 220): latinske reči *circus* „krug, kružnica, osobito zavinuta staza u cirkusu“, *circulus* i svi ostali mnogobrojni derivati su, kako tvrdi Turnajzen, stara pozajmica iz grčkog jezika, prvenstveno iz dorskog dijalekta. Tu imamo varijante κίρκος, κρίκος i derivate κίρκοῦν, κρικόῦν, κρίκωμα, κρίκωσις, -ωτός, zatim κίρσός, κρισός, dor. κριζός „zgrčena, nabrana žila“. Ali sam Hofman dodaje da je daljna analiza grčke reči nepouzdana i da joj nema neposrednog srodnika. Veza sa *curvus*, κρῦτος, *kriv*, nije neposredna i zasniiva se samo na radikalnom elementu *qer-*, pa je stoga prilično neodređena. Hofman na kraju smatra pretpostavkom da je lat. *circus* grčkog porekla, a grčke dublete κίρκος κρίκος objašnjava metatezom, za koju ne navodi nikakvih paralela.

Duboku starost ove tobožnje latinske pozajmice iz grčkog jezika potvrđuju, pored mnogobrojnih derivata, predlozi i prilozii *circum*, *circa*, *circiter*, *idcirco* itd., o kojima detaljno govori Hofman. Iz Ernu—Mejeova Rečnika (str. 182) navodimo podatak latinskog leksikografa „*circos antiqui, nunc circulos dicendum*“. Poznato je međutim da staza u rimskom cirkusu nije imala oblik istinskog kruga, nego više oblik izdužene elipse. Potpunosti radi navodimo tumačenje A. Žirea, poznatog stručnjaka za latinsku fonetiku, prema kojem se korenska analiza svodi na minimum „*a, k*“ (*Dict. ét. grec et latin*, 332), od kojeg navodimo samo nekoliko primera: κερωνός, γῦρος, *kruind*, γογγύλος, *hring*, κίρκος, κρίκος, *circus*, *kundalam*, *condalium* itd. Najzad navodimo i Santrenovo tumačenje (*La formation des noms en grec ancien*, 7), koji najpre pravilno ističe da je etimologija tehničkih termina „*mal assurée*“, pa zatim smatra da se kod κίρκος, κρίκος, *circus* radi o „*sans doute forme populaire à redoublement brisé*“. Ali ni on ne navodi nikakve paralele, koja bi, makar donekle, poduprla takovo shvatanje. Ipak podvlačimo da je u oba klasična jezika očigledna služba ovih tehničkih termina. Već sama ta okolnost dovoljna je da naslutimo dogrčko i dolatinsko poreklo ovih reči. I to tim pre što je neposredna srodnost između κίρκος i *circus* upravo nemoguća, budući da se redukovano staro *e* javlja u grčkom kao *i*, a u latinskom kao *a* (up. πετάωνυμι πίτνημι, *pateo*, τέσσαρες, πίσυρες, *quattuor*). Još je presudnija okolnost što grčki dijalekti ne znaju

za takvu metatezu likvida kakvu pokazuju dublete κίρκος, κρίκος i κρισός, κρισόςος, κριζός. Pored poznatih primera za metatezu kao što su καρδία, κραδία, καρτερέω, κρατερός itd., imamo u grčkom još jedan oblik metateze likvida, koji dosada nije bio dovoljno uočen i čije su posledice sasvim drukčije nego kod maločas navedenih primera. Mislimo na slučajeve kao ἀρπίδες· κρηπίδες ή υποδίματα. Λάκωνες Hes. Od ove se reči ne može odvojiti i kiparsko ἀρούλα „grosse chaussure“, koje i Šantren (l. c. 251) smatra tuđicom „à peu près certaine“. Šantrenu je međutim izmakla iz vida složenica koju nam daje sledeća Hesihijeva glosa: καθάρβυλος χλαίνας (Soph. fr. 560)· ποδίηρος ἕως τᾶν ἀρβυλᾶν. Aspiracija kod ovih složenica nije sasvim pouzdana, kako se vidi iz Hesihijeve glose: καταρβύλοις· χλαίνας ποδίηροισιν, ἄσπε καὶ ἐπὶ τᾶς ἀρβύλας χαλαῶσαι. Σοφοκλῆς Τρωίλῳ (fr. 560). Da je inicijal kod ovih složenica bio gutural ili aspirat vidi se iz Hesihijevih glosa: καρβατινή (Xen. An. IV 5, 14)· μονόπελρον, καὶ εἰτελεῖς ὑπόδημα ἀγροικικόν· i καρπάτινον· ἀγροικικὸν ὑπόδημα μονόδερμον. Vokalsku anaptiksu pokazuje Hesihijeva glosa ἀραβύλας· ὑπόδηματα διάτροφα καὶ βαρβαρικά.

Imajući pred sobom oblik sa vokalskom anaptiksom i ne obazirući se na razliku u zvučnom i bezzvučnom labijalu, razliku dokumentovanu varijantama καρπατινός· καρβάτινός s jedne strane i ἀρπίδες· κρηπίδες ή υποδίματα. Λάκωνες (Hes.), te ἀρβύλα s druge strane, možemo bez ustručavanja celu ovu aloglotsku grupu povezati sa izolovanim oblikom κρηπίς, za koju, zbog značenja „fondation“ i „chaussures d'homme“, Šantren (La formation des noms en grec ancien, 347) misli da je „l'emprunt probable“. Svakako da je u ovom tehničkom terminu dato izvesno opravdanje za Šantrenovo mišljenje, iako se semantička nijansa „fondation“, koju suprotno Šantrenu smatramo historigenom, može bez teškoća izvesti iz starijeg konkretnog značenja „chaussure d'homme“ (up. fr. socle i lat. socculus).

Ali za strano poreklo ove reči, koju treba istrgnuti iz njene izolacije, ne govori samo očigledna veza sa navedenim tuđicama osobene fonetike, nego pre svega sasvim negrčka metateza likvida i sekundarno duženje vokala. Isti je slučaj sa dogrčkim imenom Ἀσκληπιός, čije varijante Αἰσκληπιός, Ἀσκαλαπιός, Αἰσκαλαπιός i dr. pokazuju iste karakteristike: anaptiksu, kolebanje između zvučnog i bezzvučnog labijala i premeštanje likvide. Samo ime ovog dogrčkog teriomorfog božanstva u obliku zmije biće da je u vezi sa aloglotskim izrazima ἀσκάλαβος, ἀσκαλαβότης, καλαβόστης, σκορπιός, scolopendra i Hesihijevim glosama καλπάζει „ὄξυποδεῖ“, κάλλη „ἵππος βαδιστής καὶ εἶδος δρόμου“, σκαλάζειν „ῥεμβωδῶς βαδίζειν“ i καρπέα „ὄρχησις Μακεδονική“. Semantičku jezgru cele ove leksičke grupe iz rečnika doklasičnih Indoevropljana, na koju nas upućuje i promena l/r, objašnjava prosta činjenica što je Asklepijeva zmija poskok.

Razume se da i u drugom klasičnom jeziku imamo zastupnika leksičke grupe: ἀρπίς, *carpisculus*, *carpisculum*, koje zajedno sa *garbula* „*chaussure*“, na svoj način povezuje A. Žire (*Dict. ét. grec et latin*, 242) sa κρηπίς.

Što se tiče onomasiologije doklasične leksičke grupe *carpisculum*, *carpisculus*, *carpusculum*, ἀρπίδες, ἀρβύλη, ἀρμύλα (na Kipru već imamo podunavsko i centralno-balkansko σιγύνα, σίγυννος, kako nas obaveštava Herodot i Aristotel) i sa istim polnoglasjem ἀραβύλη kao u imenu Ἀσκληπιός, nije lako upustiti se u nagađanja. Etimološki priručnici pominju u vezi sa *carpisculum* i καρβατίναι obično i naše *krplje*, a puštaju iz vida *crevlje* i τζέρβουλα, iako za ove poslednje imamo paretimološke pokušaje samog Porfirogenita.

Za ἀρβύλη čitamo u Herverdenovu *Lexicon graecum suppletorium et dialecticum* 195: „*huius calcei genus erant αἱ πηλοπατίδες καλοῦμενοι Hippocr. III 132 ed. Erm. Lydus de mag. I 12: ὑποδήματα...*, ἀπερ Ἕλληνας μὲν ἀρβύλας, Ῥωμαῖοι δὲ γάρβουλα (γερβατίνας *aut* γάλλικας *coniecit* Fuss) καὶ κρηπίδας ὀνομάζουσιν.“ Zbog vokalske promene o/a i zbog polnoglasja umesno je pomenuti ne samo dogrč. κάραβος, nego i dolat. *corbita* (up. dolat. *gandeia*, mlet. *gondola* i κάνθαρος sa romej-skim κοντούρα). Nezgoda kod ovih etimoloških kombinacija dolazi odatle što imamo na raspoloženju dve homofone leksičke grupe *qerep/bh-* sa značenjem „rezati“ i „plesti“. Očigledno je da su to dve razne leksičke grupe, iako većina savremenih etimologa misli obično na prvu, prema čemu bi ova vrsta obuće bila vezana za semantičku jezgru izraženu našom reči *krpa*.

Trautman (*Baltisch-Slavisches Wörterbuch*, 146) podržava vezu između baltsko-slovenskog *kūrpja* s jedne strane i klasičnih κρηπίς odnosno *carpisculum* s druge strane, na taj način što baltsko-slovenski oblik izvodi od starijeg sonantskog *r*. Za latinski oblik mogli bi se nekako zadovoljiti takvim tumačenjem, ali nikako za κρηπίς niti za ostale grčke varijante, kojih Trautman i ne spominje. I on kao da računa sa leksičkim minimumom *qer-* „rezati“, proširenim bezvučnim labijalom. Pod leksičkim minimumom razumem ono što se obično zove koren i što se smatra nosiocem semantičke jezgre.

Međutim iz Vukova tumačenja daje se naslutiti druga i drukčija onomasiologija cele ove leksičke grupe. Evo Vukova tumačenja: „*krplje* krpalja *f. pl.* (Herc.) kao obruči, što se ispriječaju (iskrpe) dretvom ili oputom, te čobani i lovci po Hercegovini obuvaju na noge, da se može ići povrh snijega, *der Schneeschw.*, *calceatus quidam per nives vadentium*: Ma da vidiš Radović Šćepana, | vrbove je krpilje napravio, | pa razgazi snijeg u planinu“. Dodajmo i „*krpljanik*, krpljanika: put ili prtlina od krpalja, *eine mittelst der krpilje gemachte Scheebahn, via per nives instrumento krpilje dicto facta*“.

Veza sa *krpa*, koju podržava Trautman i ostali etimološki priručnici, teško se može izmiriti sa Vukovim preciznim tumačenjem, prema kojem se ta vrsta obuće upotrebljava u planinskim krajevima, poznatim sa svojih arhaičnih ostataka. Vukovo tumačenje potseća nas na homofone klasične tuđice *κάραβος* *καράβιον*, *carabus*, od kojih potiču naše *korab* i *korablj*, jer je prema Isidorovim Etimologijama (Isid. Orig. 127. 176 Sofer) „esse carabum parvam scapham ex vimine factam, quae contexta crudo corio genus navigii praebet.“

I zbog još očiglednije onomasiološke povezanosti moramo ove tuđice izdvojiti iz grupe *κάραβος* „rak“, iako se ona poteže po svim etimološkim priručnicima. Tu ne vredi pozivanje na tobožnju semantičku paralelu *κάναθραρος*, jer smo već napred ovu tuđicu u značenju „čamac, lađa“ pridružili aloglotskoj grupi *gandeia*, *gondola*, kojoj pripadaju *κάτιον*, *catinus*, *catillus* kao doklasične tuđice bez nazalnog infiksa. Imajući na umu germ. *Bauch*, koje je u španskom dobilo značenje „sud, lađa“, mogli bismo celu ovu aloglotsku grupu izvoditi od starijih oblika *qorva qerva* i identifikovati je sa slov. *črevo* i *crevo crevlje*. U tom bi slučaju *krplje* kao i *ἀρ(α)βύλη*, *carpisculum*, pripadali doklasičnim i doslovenskim ostacima rečnika indoevropskih Pelasta. Tome se ne bi protivila okolnost što se Trautmanova *kurpia* javlja u češkom i poljskom rečniku, jer se i u tim krajevima nalaze tragovi ilirske toponomastike, koja pripada indoevropskim Pelastima. Tako bi se mogli zadovoljiti propisi jezičke geografije. Dodajmo najzad da dolatinskom rečniku pripada prvi deo složenice *haru-spex*, koji se zbog svog vokalizma ne može smatrati koradikalnim sa lat. *hira* i koji se u pogledu obrazovanja potpuno podudara sa slov. *crevo* (od starijeg *qerva*).

Epigrafsku varijantu *carpusculum* (v. Milerov *Altital. Wörterbuch*, 73) možemo u pogledu promene *i/u* porediti sa aloglotskim paralelama *κάναστρον* *κάμιστρον* odnosno sa *ἀπλαστον* lat. *aplustra*. Poslednja tuđica sa iracionalnim *r* daje nam povoda da i dolatinsko *carpisculum* *carpusculum* izvodimo od starijeg doklasičnog *carpastrom*, gde je iracionalno *r* posle grupe *-st* dalo putem disimilacije sekundarno *l* sa pravilnom promenom *tl/kl* (*vetulus-veclus*). I ovaj momenat, pravilno oćenjen, kazuje da je cela leksička grupa poreklom iz jezika indoevropskih Pelasta, na što ukazuje oblik lat. tuđice sa karakterističnim sufiksom *-st*. Ovaj latinski oblik kazuje dalje da je *carpisculum*, iako relativno dockan zabeležena reč, došao neposredno iz tog rečnika, a ne preko grčkog posrednika.

Isti slučaj i isti put samostalne pozajmice mora se pretpostaviti za dogrč. *κίρκος*, *κρίκος* i za dolat. *circus*. To su već pokazali neuspeli pokušaji dosadašnjih tumačenja ovih reči, tumačenja koja su išla za tim da uspostave neposrednu vezu između tih klasičnih tuđica. Pre nego damo naše tumačenje, mo-

ramo odvojiti i ostaviti nerešeno pitanje leksičke grupe κισός κρισός i to zbog četvrtre varijante κισός, koju nismo pomenuli ni mi ni naši prethodnici. Mogao bi se doduše oblik κισός izvesti iz aloglotskog κισός na taj način što bi njegovo *r* smatrali iracionalnim i uslovljenim kontaktom sa dugim sibilantom. Za takvo tumačenje imamo primera u klasičnoj i modernoj aloglotiji: Μάσσης, Μαρσύας, Μασσαλία, *Marsilia, maiorana marjolaine, mašina maršina* itd. Ali oskudica znanja i materijala ne dozvoljava zasad kakvo drugo rešenje (v. i Hesihijevu glosu ἰξίας).

Rečeno je već da se dublete κίρκος i κρίκος ne mogu objasniti sredstvima grčke idioglotije i da je nemoguća neposredna indoevropska veza između klasičnih tuđica κίρκος, κρίκος, *circus*. Semantička i leksička razgranatost ovih tuđica u oba klasična jezika dokazuje njihovu duboku starinu, pa ni zbog te okolnosti nije dopuštena pretpostavka da je dolat. *circus* pozajmica iz nekog dorskog dijalekta. Polazeći od semantičke jezgre „krivina, okruglina“, koja je prilično očigledna, mi možemo ovu grupu smatrati ostatkom rečnika doklasičnih Indoevropljana, koje zovemo Pelastima.

Stoga se κίρκος, κρίκος, *circus*, sa leksičkim minimumom *ger-* „kriv, savinut“, nedvosmisleno otkriva kao rezultat nepotpune reduplikacije, a njegovi se jednostavni koradikalni derivati nalaze u κωρώνη „*quodvis curvamen*“, κωρωνίς „*navis rostrata*“, κωρός, *curvus*, o čemu vidi etimološke priručnike. U lat. *curculio* imamo istovetnu nepotpunu reduplikaciju. To važi i za ilirska imena Κόρκυρας, Κέρκυρα, *Corcyra* i za kiparsku tuđicu κέρκυρος „vrsta lađe“, koju zbog gr. κωρωνίς i dogr. κάραβος ne možemo izdvajati iz ove aloglotske grupe. Tuđica κέρκυρος pokazuje izrazito ilirski sufiksalni element kao Ἰγγουρος, *Tilurius, Tragurium, Titurius* itd. Tražiti u tim rečima neko gr. -ουρά, kao što to čini Boasak i dr., sasvim je bezrazložno, jer se radi o tuđicama. Neosnovana je i semitska etimologija V. Berara (*Les Phéniciens et l'Odyssee*, 397), prosto stoga što smo na Kipru, preko koga su prodirali Pelasti sa Balkana i sa Krita prema Anadoljskom Primorju i Siriji, konstatovali dve tuđice iz istog izvora, σιγύνα i ἀρμόλα.

Bolje je prema tome vratiti se na *interpretatio graeca*, koju nam daje učenik Kalimah: Κέρκυρα (na novcima najčešće Κορκυραίων) zvala se tobož ranije Δρεπάνη, zbog srpastog oblika glavnog pristaništa, pa i celog ostrva. Stoga i V. Sturmfels (*Etymologisches Lexicon deutscher und fremdländischer Ortsnamen*, 81) prevodi ovo ime izrazom „*die Krumme*“, zbog njezgovog oblika, koji je „*sichel- und halbmondförmig gedehnt*“. Onomasiološku paralelu za takve toponime pruža Sicilija, gde nalazimo imena Δρέπανον i Ζάγκλη. Ovaj naziv srpa pripada svakako dogrčkom stanovništvu Sicilije, koje je prema Tukiđidu (VI, 1) došlo iz Južne Italije i čije su veze sa ilirskim

plemenima dobro poznate. Potpunosti radi citiram i Hervedena (624): „ζάγκλιον· δρέπανον H. Vid. *Thuc.* VI, 4 *et Steph. Byz.* s. v. Ζάγκλη. Cf. *Callim. fr.* 22 *et* 171 *et Strab.* VI 2,3 (ζάγκλιον = σκολιόν). *Male Hesychii cod.* ζάγκλη δρέπανον. και ὄνομα πόλεως. — *herba sic dicta. Ps. plut. Mor.* VII p. 322,6“.

Mislim da je na ovaj način dovoljno obezbeđena semantička jezgra dokl. leksičke grupe indoevropskih Pelasta κίρκος κίρκος *circus* κέρκουρος κέρκυρα *Corcyra*. Ta je jezgra „krivina, okruglina“. Po načinu obrazovanja najbliži su srodnici, pored navedenog lat. *curculio*, slov. i naši izrazi *krak* (σκέλος, σκολιός), *krok*, *krka* (u izoliranom obliku *krke* „na leđima“), *krkača*. Za poslednju semantičku nijansu imamo paralelu u lat. *dorsum* (od starijeg *devorsum*) i u nem. *Buckel* kao i u našim pregnantnim izrazima *grba*, *grbača*.

Vokalske alternacije u ilirskim primercima ove leksičke grupe (κίρκι/κίρικι i κερκ/κορκι) i pored svoje nepouzdanosti i neodređenosti, budući da su do nas došle preko aloglotskog posrednika, mogu se dovoljno jasno ilustrovati slov. alternacijama (*krka*, *krak*, *krok*). Za bazu κίρκος može se sa razlogom pretpostaviti da je ilirski refleks sonantske likvide, a ne redukovanog *e*. Promena *e/o* u samom nazivu ostrva prenesena dočnije i na našu Korčulu, koja se sve do sredine XIX v. zvala Krkar, možemo shvatiti kao primer vokalske alternacije u imenima, a ne kao posledicu nekih paretimoloških kombinacija antičkih mornara.

Grčki leksikografi beleže i etnikon ili demotikon Κέρκυρα (v. podatke u Lenčevu izdanju Herodijana, 212) pored Κερκυραῖος, pa se pritom pozivaju na paralelu Ἰλλυρ, Ἰλλυρος, Ἰλλυριός. Iz Herodijana saznajemo da su grčki pesnici već u prvoj polovini VII v. st. e. poznavali i upotrebljavali taj oblik. Ova okolnost daje nam pravo da i za samo ime ostrva pretpostavimo kraći oblik, koji je, prema tome, bliži dobro poznatim κίρκος, κίρκος. U tom pretpostavljenom kraćem obliku od dva sloga vokalske alternacije bile su verovatnije, čak i onda ako je opravdano gledište o inicijalskom naglasku kod jadranskih Ilira.

Drugi tip reduplikacije leksičkog minimuma *qeqr/qoqr* ili prefiks *qe/qo* nalazim u dogrčkom κοκρυνδακός κυλλοί (Hesihije). Ova se glosa ne može smatrati originalnim grčkim derivatom, jer je teško odbiti identifikaciju sa hidronimom Ῥύνδακος u Misiji (up. našu hidronimiju Krivaja u Bosni i Srbiji). Iz ove Hesihijeve glose saznajemo da je u dijalektima indoevropskih Pelasta postojao sufiksalni elemenat *-nd*, isto kao i u keltskom, germanskom i baltsko-slovenskom. Stoga je Benvenistovo učenje o poreklu lat. gerundiva neprihvatljivo, prosto stoga što izoluje lat. pojave od istovetnih pojava u ostalim indoevropskim dijalektima (up. nem. *Glanz*, naše *labud*, a za irski koradikalni derivat dogrčkog κοκρυνδακός vidi Valde—Hofmanov Rečnik, 317). I prefiksarno *ko-* i sufiksarno *-ako* ima dovoljno paralela

u rečniku dogrčkih Indoevropljana: Κοτυτά, *Tutunus*, κασκάνδιξ, σκάνδιξ i ἄβαρις, ἀμάρακος, Σπάρατος. Guturalni prefiks može se sa razlogom naslućivati u Hesihijevim glosama κερκίς i γάργα „topola“. Negrčka fonetika ovih fitonima jasno pokazuje da se radi o tuđicama indoevropskog porekla, jer se bez teškoća dadu povezati sa fitonimima ἄρκευδος, *rakita* itd. Na taj način osnovni elemenat ovog fitonima κερκ-/γαργ- odvaja se od grupe κίρκος, *circus*. Ipak nam ostaju tri homofone tuđice, od kojih prva označuje *srp*, druga *pticu grabljivicu*, a treća *vuka*. Razume se da je ta homofonija sekundarna pojava. O njima će biti govora drugom prilikom.

Pre nego završimo možemo se sa nekoliko reči zadržati kod kulturnoistoriske strane ovog pitanja. Napred je već rečeno da je dogrčko κίρκος tehnički termin već u Homerovu rečniku (κίρκος „grivna koja pričvršćuje jaram za rudu“). Već sama ta činjenica dovoljan je razlog da posumnjamo u grčko poreklo ove grupe. Fonetske osobine međutim toj sumnji daju dokaznu moć. S druge strane izraz *circus*, koji je sve do dana današnjeg sačuvao svoje značenje kao sportski termin, ukazuje na društvenu sredinu iz koje je potekao antički sport. Za taj sport se međutim danas sasvim pouzdano zna, isto onako kao i za pozorište, da mu treba tražiti poreklo u kritsko-mikenskoj eposi, kada još nije bilo na obalama Sredozemlja ni Grka ni Italika. Nosioци kritsko-mikenske civilizacije bili su indoevropski Pelasti, čijem kulturnom rečniku klasični narodi duguju mnogobrojne pozajmice. Sportskim utakmicama bavila se vojnička aristokratija i nosioци robovlasničkog poretka u balkansko-anadolskom prostoru već sredinom II milenija (v. Hrozni *Die ält. Gesch. Vorderasiens*, 55, 113). Glavni sport su bili kola i konji, a glavne utakmice trke na kvadrigama, priređivane u cirkusu i u hipodromu starog i novog Rima.

Beograd.

M. Budimir.

SUMMARIUM

M. Budimir: PARTICULAE PELASTICAE

In vestigijs ruinarum Pelasticarum, quibus linguae classicae abundant, eruendis atque illustrandis duas vocabulorum familias leviter attigimus: κίρκος, κίρκος, κέρκουρος, Κόρκουρα, *circus* et ἀρβύλη, ἀραβύλη, καθάρβυλος, ἀραβύλα, ἀρπίς, καρβ πατίνη, κάραβος-καράβιον „navicula“, κρηπίς, *carpisculum* < (*carp-ist-rom*), *caspiculus*, *carpusculum*, *garbula*, τζέρβουλα. Quarum prior ad antiquiorem formam i. e. *qerq qerq-* „quodvis curvamen“ reducitur, posterior autem cum slav. *qerva* et tusco *haru-* (*haru-spex*) coniungitur. Equiria iam ab aetate Pelastica instituebantur.